
ПРАВО ТА ЕКОНОМІКА

УДК 346.9 (043.3)

В. І. Новошицька

доцент кафедри господарського права
Донецького національного
університету імені Василя Стуса,
канд. юрид. наук

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЗБИТКИ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ»

Ключові слова: збитки, збитки у сфері господарювання, відшкодування збитків у сфері господарювання, витрати, втрата майна, знищення майна, пошкодження майна, недержаний прибуток, дохід.

Категорія збитків в праві є однією з давно відомих, а інститут відшкодування збитків – основоположним при захисті суб'єктом господарювання своїх законних прав та інтересів. При цьому, застосування такої форми відповідальності у багатьох сферах господарювання не отримало належного розповсюдження, однією із причин чого є невизначеність такого поняття як «збитки».

Практика стягнення збитків у сфері господарювання свідчить про наявність численних спорів щодо можливості віднесення до збитків цілої низки наслідків порушення договорів, нездатність суб'єктів господарювання визначитися з тими вимогами, які вони заявляють, що призводить до обґрунтування позовних заяв нормами про відшкодування збитків у тих випадках, де мова про збитки йти не може через іншу правову природу вимог.

В законодавстві, яке представлено великою кількістю нормативно-правових актів з досліджуваного питання, не вироблено єдиного підходу до визначення поняття «збитки», в тому числі і у сфері господарювання, а існуючі сьогодні положення або надають визначення через складові збитків, або надають таке визначення для конкретних відносин, що не відображає повною мірою природи такого явища, як збитки, та стримує можливості застосування цього інституту.

Дослідженню визначення поняття «збитки» в різні часи приділялася увага таких науковців, як В. В. Вітрянський, В. П. Грибанов, С. Л. Дегтярев, В. С. Євтеєв, О. С. Іоффе, Т. Є. Крисань, Д. Х. Липницький, Т. М. Підлубна, І. В. Подколзін, Т. Я. Рим, В. М. Черешнюк, Г. Ф. Шершеневич, А. В. Янчук та ін. Не зважаючи на це, в науковій літературі єдине розуміння сутності збитків взагалі, та у сфері господарювання, зокрема, відсутнє, хоча сам термін «збитки» відомий достатньо давно і є докладно вивченим.

Вищезазначене свідчить про актуальність теми дослідження, метою якого є уточнення визначення поняття «збитки у сфері господарювання».

В юридичних термінологічних словниках визначення поняття «збитки» зазвичай надається через положення законодавства [1]. У Словнику української мови під збитками розуміються матеріальні втрати. «Бути в збитку» означає зазнавати матеріальних втрат [2]. Тлумачний словник російської мови визначає збиток (рос. убыток) як втрату, шкоду, урон (рос. потеря, ущерб, урон). Малий академічний словник російської мови визначає «збиток» як матеріальну шкоду, втрату [3]. Сучасний українсько-англійський юридичний словник визначає збиток (мн. збитки) як втрату чогось [4]. Отже за своїм значенням, збитки – це негативні наслідки, втрата чогось, матеріальна шкода.

Загальні положення щодо збитків закріплювалися ще Цивільним кодексом УРСР від 16 грудня 1922 р., де під збитками розумілись як дійсна шкода майну, так і упущена користь в звичайних умовах обороту (ст. 117) [5].

Більш конкретніше розуміння збитків, яке тривалий час застосовувалось і у сфері господарювання, було представлено у ст. 203 Цивільного кодексу УРСР від 18 липня 1963 р., де під збитками розумілись витрати, зроблені кредитором, втрата або пошкодження його майна, а також не одержані кредитором доходи, які він одержав би, якби зобов'язання було виконано боржником [6], хоча визначення поняття лише слідувало із наведеного.

Сьогодні щодо сфери господарювання ч. 2 ст. 224 Господарського кодексу України (далі – ГК України) встановлює, що під збитками розуміються витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною [7], тобто фактично знову ж таки йдеться не стільки про визначення такого поняття, скільки про перерахування складових цього поняття.

Розкриття поняття збитків через їх склад дається і в Цивільному кодексі України (далі – ЦК України) (ст. 22) [8], яке є відмінним від поняття збитків за ГК України, адже ГК України встановлює особливості відшкодування збитків в господарських відносинах, про що буде зазначено далі.

Продовжуючи дослідження поняття «збитки», слід зазначити, що воно зустрічається у Порядку взаємодії між органами державної контрольно-ревізійної служби та органами прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України, затверженому наказом Головного контрольно-ревізійного управління України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Генеральної прокуратури України від 19 жовтня 2006 р. № 346/1025/685/53, де матеріальна шкода (збитки) – це втрата активів чи недоотримання належних доходів об'єктом контролю та/або державою, що сталися внаслідок порушення законодавства об'єктом контролю шляхом дій або бездіяльності його посадових (службових) осіб (п. 1.3.) [9]. При цьому відповідно до п. 3 Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами, затвердженого постановою КМУ від 20 квітня 2006 р. № 550, під об'єктом контролю в цьому контексті розуміється підконтрольна установа, інший суб'єкт господарювання, включаючи його структурні та відокремлені підрозділи, які не є юридичними особами, щодо якого орган

державного фінансового контролю має повноваження та підстави для проведення ревізії відповідно до законодавства [10].

Наведене визначення поняття збитків відображає такі істотні аспекти як втрата активів чи недоотримання належних доходів об'єктом контролю та/або державою, однак воно не може бути застосовано до будь-яких випадків спричинення збитків у сфері господарювання через те, що стосується вузького кола відносин.

Збиток визначається і як перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати (п. 3 Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 7 лютого 2013 р. № 73) [11], однак таке визначення більшою мірою встановлює механізм самого розрахунку суми збитку при веденні бухгалтерського обліку, не відображаючи повною мірою правової природи та змісту такого поняття як негативного в юридичному плані.

Поняття збитків зустрічається і у п. 1.2. Правил користування електричною енергією, затверджених постановою Національної комісії з питань регулювання електроенергетики України від 31 липня 1996 р. № 28 [12], однак наведені в цьому нормативно-правовому акті визначення також надані через перелічення складових збитків та розраховані на застосування тільки у сфері електропостачання.

Підсумовуючи наведене, можна дійти висновку, що в законодавстві не вироблено єдиного підходу до визначення поняття «збитки» взагалі, та у сфері господарювання, зокрема, а існуючі сьогодні положення або надають визначення через складові збитків, або надають таке визначення для конкретних відносин, що не відображає повною мірою природу такого явища, як збитки.

Для з'ясування визначення поняття «збитки у сфері господарювання» прийнятними є напрацювання науки цивільного права, що обумовлено застосуванням до відносин щодо відшкодування збитків в цій сфері протягом тривалого часу норм Цивільного кодексу УРСР та субсидіарним застосуванням щодо зазначених відносин у сфері господарювання ЦК України після його прийняття.

Перш за все представляють інтерес напрацювання тих авторів, які вказують на основні ознаки збитків. Так, І. В. Подколзін зазначає, що визначальним для усіх дослідників є постулат, сформульований ще в римському приватному праві, згідно з яким майновою шкодою (збитками) вважалось «обчислене в грошах будь-яке зменшення наявного майна та інше ущемлення майнового інтересу однієї особи, заподіяне протиправними діями іншої особи, яке складається з двох елементів – втрат наявного та втраченої вигоди» [13, с. 11].

Г. Ф. Шершеневич під збитками розумів шкоду, понесену майном, яка виявляється в зменшенні його цінності, під яким ні в якому разі не можна розуміти моральну шкоду вже тому, що таке розуміння безсумнівно суперечить загальному сенсу статей про винагороду [14, с. 376]. С. Л. Дегтярев вважає, що збитки в будь-якому із визначень розуміються як несприятливі наслідки для потерпілого, що виникли в результаті неправомірної поведінки правопорушника

[15, с. 10]. В. П. Грибанов під збитками розумів майнові втрати, виражені в грошовій формі [16, с. 177].

О. С. Іоффе прийшов до того, що збитки – це не будь-які, а лише ті негативні майнові наслідки, які одна особа зазнала у результаті неправомірної поведінки іншої [17, с. 100]. В. В. Вітрянський відзначає, що сенс відшкодування збитків полягає в тому, що в результаті майно кредитора має опинитися в тому становищі, в якому воно знаходилося б у разі, якби боржник виконав зобов'язання належним чином [18, с. 641].

Т. Є. Крисань робить висновок, що під збитками розуміються ті негативні наслідки, які наступили в майновій сфері потерпілого в результаті вчиненого проти нього цивільного правопорушення, але, на момент відшкодування збитків вони представляють собою грошовий вираз зазнаних негативних наслідків [19, с. 2].

З цього приводу А. В. Янчук обґрунтовує, що збитки є грошовим виразом матеріальної шкоди та можуть становити вартість матеріального блага, існування якого припинено, вартість матеріального блага, яке неодмінно буде втрачено, вартість втраченої матеріальним благом цінності, вартість матеріального блага, можливість набуття якого втрачена, та вартість інших втрачених майнових благ, що охоплюються визначенням шкоди [20, с. 15].

Питанню визначення поняття збитків присвятив увагу у своєму дисертаційному дослідженні В. М. Черешнюк, який зазначив, що збитки – це втрати, які зазнала особа (як зазначено в ЦК України), а вартість втраченого, тобто грошовий вираз цих втрат [21, с. 9].

Наведене свідчить про незавершеність дискусії в юридичній науці щодо визначення поняття «збитки», не дивлячись на те, що до неї залучалось багато науковців в різні часи.

Водночас з аналізу наведених підходів щодо визначення поняття «збитки» можна виокремити такі їх характерні риси як: збитки це негативні наслідки в майновій сфері потерпілого, які завжди викликані неправомірною поведінкою іншого; відшкодування збитків повинно поставити позивача в таке становище, якщо б договір було виконано; збитки це завжди вартість втраченого, тобто грошовий вираз цих втрат.

Крім зазначених рис збитків, які притаманні як цивільним, так і господарським відносинам, для надання визначення поняття «збитки у сфері господарювання» слід окреслити і певні особливості, на які звертається увага представниками наукової школи господарського права.

Д. Х. Липницький та А. Д. Болотова підкреслили, що в господарському праві господарсько-правова відповідальність розглядається тільки в ретроспективному плані, як наслідки правопорушення, як негативні економічні наслідки [22, с. 860]. При цьому вони визначали збитки як об'єктивне зменшення будь-яких майнових благ суб'єкта господарювання, що обмежують його інтереси як учасника певних господарських відносин, що виражається в здійснених ним витратах, втраті чи пошкодженні його майна, а також в неотриманні доходів, які він отримав би, якщо б не сталася протиправна дія (бездіяльність) [22, с. 873].

З урахуванням зазначеного, та з огляду на положення ст. 224 ГК України, за якою до збитків віднесено і втрату майна, можна уточнити, що збитки це об'єктивне зменшення будь-яких майнових благ, яке проявляється, серед іншого, у витратах, зроблених управненою стороною, втраті, знищенні або пошкодженні її майна.

Водночас, при визначенні поняття «збитки» щодо сфери господарювання важливо вести мову також і про можливе об'єктивне зменшення немайнових благ суб'єкта, права або законні інтереси якого порушено внаслідок неправомірної поведінки учасника господарських відносин, що обумовлене включенням до складу збитків матеріальної компенсації моральної (немайнової) шкоди.

На наявність таких ознак відшкодування збитків як направленість на відновлення прав потерпілої особи (на відміну, наприклад, від адміністративно-господарських санкцій) та націленість на поновлення майнового стану суб'єкта господарського права (на відміну, зокрема, від відшкодування моральної шкоди), звертає увагу З. Ф. Татькова [23, с. 125]. А отже, з наведеного слідує, що відшкодування збитків спрямовано на відновлення майнових прав управненої сторони.

При визначенні поняття «збитки у сфері господарювання» важливо враховувати і положення ч. 1 ст. 224 ГК України, яка встановлює, що збитки відшкодовуються суб'єкту, права або законні інтереси якого порушено учасником господарських відносин, який порушив господарське зобов'язання або установлені вимоги щодо здійснення господарської діяльності.

Доцільно звернути увагу і на особливості складових збитків, які відображено у ГК України (ч. 2 ст. 224, ч. 1 ст. 225) та перелічено при визначенні відповідного поняття. Аналіз зазначених положень законодавства свідчить, що на законодавчому рівні закріплено такі особливості визначення складу збитків у господарських відносинах: по-перше, до їх складу включено тільки ті витрати, які вже понесені стороною внаслідок порушення зобов'язання другою стороною, тобто реальні, а не передбачувані витрати, що обумовлено усталеною практикою таких відносин та обов'язковістю наявності документів, що підтверджують матеріальні втрати; по-друге, до них віднесено вартість втраченого майна, а не тільки витрати, які понесла особа внаслідок знищення або пошкодження майна, адже поняття «втраченого майна» є хоча і доволі близьким за змістом, але не тотожним до поняття «знищеного майна», а у випадку втрати майна його фізична загибель, фізичне знищення не завжди має місце; по-третє, до збитків віднесено неoderжаний прибуток, а не доходи, які особа могла реально одержати за звичайних обставин, що більш точно відображає упущену вигоду у сфері господарювання, оскільки отримання доходу суб'єктом господарювання ще не означає, що у нього при цьому з'явиться прибуток, тобто вигода. Серед іншого можна відзначити і віднесення до складу збитків у сфері господарювання вартості знищеного та пошкодженого майна (ч. 2 ст. 224 ГК України), а не речі (ст. 22 ЦК України), у тому значенні, яке воно має у цій сфері.

Для уточнення визначення збитків у сфері господарювання має значення і те, що у ГК України, крім переліку видів шкоди, які називаються для визначення

поняття «збитки» у ч. 2 ст. 224, складові збитків даються і в ч. 1 ст. 225. При цьому в першому випадку законодавець веде мову про неодержаний доход, а в другому – про неодержаний прибуток.

Наявність цих двох положень приводить до ситуацій, коли намагаючись стягнути одну й ту саму складову збитків, суб'єкти господарювання в одних випадках формулюють свої вимоги як стягнення неодержаного прибутку, а в іншому – як неодержаного доходу. В свою чергу суди не приділяють належної уваги змісту цих понять та в ході розгляду справи взагалі ототожнюють їх.

Одним із таких прикладів є рішення Господарського суду м. Києва від 9 липня 2015 р. у справі № 910/24680/14 про стягнення неодержаного прибутку. У ході розгляду справи було призначено судово-економічну експертизу. Не дивлячись на те, що позовні вимоги були сформовані позивачем як «стягнення неодержаного прибутку», висновок експерта стосувався саме «неодержаного доходу», а суд задовольнив такі вимоги [28].

Звернення до норм ГК України свідчить, що законодавець ототожнює поняття «прибуток» та «доход» незалежно від виду суб'єкта господарювання. Так, відповідно до ч. 1 ст. 142 ГК України прибуток (доход) суб'єкта господарювання є показником фінансових результатів його господарської діяльності, що визначається шляхом зменшення суми валового доходу суб'єкта господарювання за певний період на суму валових витрат та суму амортизаційних відрахувань.

Зазначений підхід певною мірою пояснює і позицію законодавця щодо визначення поняття «збитки» та встановлення їх складу, хоча дослідження змісту поняття, наведеного у ч. 1 ст. 142 ГК України свідчить, що в економічному значенні мова йде скоріше про прибуток, ніж про доход.

Тим не менш, поняття доходу та прибутку є в першу чергу економічними категоріями, мають свою специфіку з огляду на бухгалтерський та податковий облік і розуміються дещо по-іншому у відповідних нормативно-правових актах.

Для встановлення дійсного змісту цих двох понять доцільно звернутися до Великого тлумачного словника сучасної української мови, який під доходом розуміє гроші або матеріальні цінності, одержувані державою, фізичною чи юридичною особою внаслідок якої-небудь діяльності (виробничої, комерційної, посередницької тощо) [25, с. 245]. В той же час прибуток – це сума, яка складає різницю між доходом і витратами [25, с. 925]. Отже, поняття доходу є ширшим і включає до себе прибуток.

Зазначений висновок підтверджується і нормами законодавства. Так, Податковий кодекс України в ст. 14.1.54 визначає поняття «дохід з джерелом походження з України» як будь-який дохід, отриманий резидентами або нерезидентами, у тому числі від будь-яких видів їх діяльності на території України (включаючи виплату (нарахування) винагороди іноземними роботодавцями), її континентальному шельфі, у виключній (морській) економічній зоні, та надає перелік таких доходів [26].

В той же час, відповідно до ст. 134.1.1. Податкового кодексу України прибуток із джерелом походження з України та за її межами визначається

шляхом коригування (збільшення або зменшення) фінансового результату до оподаткування (прибутку або збитку), визначеного у фінансовій звітності підприємства відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності, на різниці, які виникають відповідно до положень цього кодексу.

Визначення цих понять дається у стандартах бухгалтерського обліку. Так, відповідно до Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 18 «Дохід», дохід – це валове надходження економічних вигід протягом періоду, що виникає в ході звичайної діяльності суб'єкта господарювання, коли власний капітал зростає в результаті цього надходження, а не в результаті внесків учасників власного капіталу (п. 7) [27]. В свою чергу, визначення поняття «прибуток» можна знайти у Національному положенні «стандарті» бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 7 лютого 2013 р. № 73, де він розуміється як сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати (п. 3).

Визначення поняття «прибуток» були предметом дослідження і представників економічної науки. Так, А. І. Орехова відзначає, що досить часто поняття «прибутку» ототожнюють з поняттям «доходу», проте поняття «дохід» ширше поняття «прибуток». Прибуток підприємства є складовою частиною доходу, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу і комерційну діяльність підприємства. Він характеризує перевищення надходжень над витратами, мету підприємницької діяльності і вважається одним з головних показників результативності діяльності підприємства [28, с. 313].

Отже, поняття «доход» є ширшим поняття «прибуток» і включає до себе останній, тому визначення збитків у ч. 2 ст. 224 ГК України через категорію «доход» вбачається помилковим, адже зазначене положення включає до збитків також і витрати, зроблені управненою стороною, які відшкодовані разом із прибутком, що є частиною доходу, будуть складати сам доход. Стягнення витрат, зроблених управненою стороною та не одержаних доходів, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною, у сукупності приводитиме до необґрунтованого збагачення кредитора.

Враховуючи зазначене, пропонується при визначенні збитків у сфері господарювання замінити таку їх складову як «не одержані управненою стороною доходи» на «не одержаний управненою стороною прибуток» та внести відповідні зміни до ч. 2 ст. 224 ГК України.

Отже, серед іншого, збитки у сфері господарювання можуть виявлятися у не одержанні прибутку, який управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною.

На окремі риси збитків у сфері господарювання вказує судова практика, в якій відсутність єдиного розуміння та визначення збитків через перелік видів негативних наслідків для суб'єктів господарювання в ГК України, тягне за собою численні спори щодо можливості віднесення до збитків цілої низки

наслідків порушення договору. Як свідчить аналіз судових рішень, суб'єкти господарювання часто не можуть визначитися з тими вимогами, які вони заявляють, та обґрунтовують свої позовні заяви нормами про відшкодування збитків у тих випадках, де мова про збитки йти не може через іншу правову природу вимог. Зокрема, йдеться про позови щодо стягнення перерахованої передоплати як збитків, щодо стягнення безпідставно перерахованих коштів, щодо стягнення збитків у вигляді процентів за користування чужими коштами та ін.

При всій різноманітності підходів до вирішення вказаних спорів їх поєднує те, що вони вказують на таку обов'язкову ознаку збитків у сфері господарювання: вони завжди є наслідком господарського правопорушення, в результаті якого майнова база управненої сторони зазнає зменшення.

Для з'ясування визначення поняття збитків у сфері господарювання доцільно встановити зміст так званих «економічних збитків», оскільки в науці прийнято розрізняти економічні та юридичні збитки. З цього приводу О. Юдін відзначає, що в юридичній науці збитки – це завжди наслідки неправомірної, винної поведінки сторони за договором, в той час як в економіці збитки можуть виникнути внаслідок особливостей розвитку ринку без вини третіх осіб [29, с. 10].

І. В. Подколзін звертає увагу, що збитки можна розглядати в економічному та юридичному сенсі. Відповідно «чистими» економічними збитками мають вважатися негативні наслідки у формі зменшення майнових благ як обумовлені, так і не обумовлені діяльністю фізичних чи юридичних осіб, за настання яких не настає примусовий обов'язок третіх осіб їх відшкодувати чи компенсувати. Що ж до розуміння збитків як юридичної категорії, то ними мають вважатися лише ті, які виникають внаслідок порушення в межах цивільних чи інших правовідносин, уповноважений учасник яких має право вимагати від зобов'язаної особи відшкодування таких збитків [13, с. 6].

Т. Є. Крисань зазначає, що економічне розуміння збитків – це зменшення майна, а юридичне – зменшення майна в результаті протиправного порушення права [19, с. 5].

З наведеного слідує, що збитки в юридичному розумінні, на відміну від «економічних» збитків, завжди викликані неправомірними діями (бездіяльністю) іншого учасника господарських відносин.

На підставі вищевикладеного, виявлених ознак та особливостей збитків, можна запропонувати таке визначення поняття «збитки у сфері господарювання» – це об'єктивне зменшення будь-яких майнових та немайнових благ суб'єкта, права або законні інтереси якого порушено внаслідок неправомірної поведінки учасника господарських відносин, який порушив господарське зобов'язання або установлені вимоги щодо здійснення господарської діяльності, що проявляється у витратах, зроблених управненою стороною, втраті, знищенні або пошкодженні її майна, а також не одержаному прибутку, який управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або дотримання правил здійснення господарської діяльності другою стороною, компенсація якого спрямована на відновлення майнових прав управненої сторони.

1. Юридичний словник-довідник. URL: <http://subject.com.ua/pravo/dict/418.html>.
2. Словник української мови: Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/zbytky>.
3. Этимологический словарь русского языка. URL: <http://www.classes.ru/all-russian/russian-dictionary-Vasmer-term-14129.htm>.
4. Сучасний українсько-англійський юридичний словник / І. С. Борисенко, В. В. Саєнко, Н. М. Конончук, Т. І. Конончук. URL: <http://lang.slovopedia.org.ua/13/53399/203030.html>.
5. Про надання чинності Цивільному кодексу УРСР: Постанова ЦВК УРСР від 16 грудня 1922 р. *ЗУ УРСР*. 1922. № 55. Ст. 780. URL: <http://deminov.dp.ua/grazhdanskoe-pravo-i-process/ck-codecs-ussr-1922>.
6. Цивільний кодекс Української РСР: Закон Української РСР від 18 липня 1963 р. № 1540-VI. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1963. № 46. Ст. 286.
7. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.
8. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
9. Про затвердження Порядку взаємодії між органами державної контрольно-ревізійної служби та органами прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України: Наказ Головного контрольно-ревізійного управління України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Генеральної прокуратури України від 19 жовтня 2006 р. № 346/1025/685/53. *Офіційний вісник України*. 2006. № 44. Ст. 2962.
10. Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2006 р. № 550. *Офіційний вісник України*. 2006. № 16. Ст. 1206.
11. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 7 лютого 2013 р. № 73. *Офіційний вісник України*. 2013. № 19. Ст. 665.
12. Про затвердження Правил користування електричною енергією: Постанова Національної комісії з питань регулювання електроенергетики України від 31 липня 1996 р. № 28. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0417-96/print1467377753346226>.
13. Подколзін І. В. Збитки та їх відшкодування в договірному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». К.: Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2009. 22 с.
14. Шершеневич Г. Ф. Учебник русского гражданского права (по изданию 1907 г.). М.: Фирма «СПАРК», 1995. 556 с.
15. Дегтярев С. Л. Возмещение убытков в гражданском и арбитражном процессе: учебно-практическое пособие; 2-е изд., перераб. и доп. М.: Волтерс Клувер, 2003. 208 с.
16. Гражданское право: учебник в 2 т. / Под ред. Е. А. Суханова. М.: Издательство БЕК, 1994. Т. 1. 384 с.
17. Иоффе О. С. Обязательственное право. М.: Ин-т государства и права, 1975. 231 с.
18. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Книга первая: общие положения. М.: Статут, 2002. 637 с. URL: <http://www.alleng.ru/d/jur/jur132.htm>.
19. Крисань Т. С. Збитки як категорія цивільного права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Одеса: Одеська національна юридична академія, 2008. 19 с.
20. Янчук А. В. Відшкодування збитків як спосіб захисту цивільних прав та інтересів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». К.: Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2011. 22 с.

21. Черешнюк В. М. Правове регулювання укладання і виконання господарських договорів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право». К.: Київський нац. економічний ун-т імені Вадима Гетьмана, 2007. 21 с.

22. Хозяйственное право: учебник / В. К. Мамутов, Г. Л. Знаменский, К. С. Хахулин и др.; под ред. Мамутова В. К. К.: Юриком Интер, 2002. 912 с.

23. Татькова З. Ф. Підстави, види та форми господарсько-правової відповідальності: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право». Донецьк: Донец. нац. ун-т, 2009. 238 с.

24. Рішення господарського суду м. Києва від 9 липня 2015 р. у справі № 910/24680/14 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Слух» до Товариства з обмеженою відповідальністю «Ліко-Житлосервіс». *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/46969356>.

25. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.

26. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. *Офіційний вісник України*. 2010. № 92. Ст. 3248.

27. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 18 (МСБО 18) «Дохід»: Міжнародний документ від 1 січня 2012 р. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_025.

28. Орехова А. І. Економічна сутність категорії прибутку. *Інноваційна економіка: Науково-виробничий журнал*. 2013. № 7 (45). С. 313–316.

29. Юдин О. Убытки, вред, ущерб, потери, расходы: взгляд юриста. Возмещение ущерба: правовые и налогово-бухгалтерские аспекты: сборник систематизированного законодательства / сост. И. А. Сухомлин, Е. Б. Кушина; учред. ЧАО «Блиц-Информ», 2012. Вып. 9. С. 9–14.

УДК 346.26

Є. О. Липницька

доцент кафедри господарського права
Донецького національного
університету імені Василя Стуса,
канд. юрид. наук

ЗЕМЕЛЬНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ З ІНОЗЕМНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ

Ключові слова: підприємства з іноземними інвестиціями, спільне підприємство, іноземне підприємство, земельна правосуб'єктність, права на землю.

Невід'ємним елементом правового статусу підприємства з іноземними інвестиціями (далі – ПІІ) є його правосуб'єктність. ПІІ реалізують свої права та обов'язки у сфері земельних відносин завдяки наявності у них земельної правосуб'єктності, яка є можливістю і здатністю особи виступати суб'єктом таких правовідносин з усіма правовими наслідками. Зміст цих прав та обов'язків визначає межі можливої поведінки, від чого залежить забезпечення інтересів таких підприємств, а також їх засновників або учасників. Разом з цим низка аспектів, пов'язаних з